

D O M M E L E N

Jurisdictie en schepenbank

Zoals wij al hebben gezien behoorde Dommelen tot het cijnsgebied en het gruitgebied van Eersel. Daarnaast behoorde Dommelen ook tot 1468 tot de schepenbank van Eersel (1354-1372, Abdij Postel, charters Dommelen 2/5) en werd de Eerselse maat te Dommelen in de 15e eeuw gebruikt (BP). Dommelen behoorde tot het kwartier van Kempenland (Kerremans,40; Enklaar, 59-62).

In 1468 komt Dommelen onder de schepenbank van Bergeijk, als die wordt ingesteld bij afsplitsing van die van Eersel (zie onder Bergeijk), doch bij de verkoop in pandschap op 18 juli 1561 wordt Dommelen behalve een (pand)heerlijkheid een zelfstandige schepenbank. Het oudst bekende zegel (en de oudst bekende schepenbrief) dateert van 15 april 1578 en vertoont St.Maarten met het familiewapen Van der Clusen (Abdij Postel, charters Dommelen 6; 1591: CvV 3582). Het rechterlijk archief begint in 1635 (RA). Al in 1602 wordt een nieuw zegel gesneden met een identieke voorstelling als het vorige en met de legenda: .S.SCABIN.DE.DONMELE.1602 (omslag boek Dommelen en aldaar p. 13, zie afb. hierna).

De schepenbank telde 7 schepenen (van Oudenhoven 1649,31) en het dorp kende een eigen secretaris (1578: Abdij Postel, charters Dommelen 6; 1643: RG 295).

Een eigen maat wordt genoemd in 1441 (BP 1441/42,147).

Op 10 november 1819 bevestigt de Hoge Raad van Adel Dommelen in het bezit van het volgende wapen: zijnde een schild van lazuur beladen met St.Maarten van goud (PG 1689, afb. in Dommelen,17).

Per 1 januari 1934 wordt Dommelen met Valkenswaard verenigd tot één gemeente en houdt de gemeente Dommelen op te bestaan (Dommelen, afb. p. 26).

Dorpswapen ?

Er is een wapen bekend van de familie Van Dommelen, die in ieder geval de band met Kempenland heeft behouden: doorsneden 1. gedeeld a. in zilver twee zwarte palen, b. in goud een rode leeuw, 2. in zwart drie gouden drielingbalken (Rietstap,320; Hs.Brock).

no 106.

10 Nov. 1819
fol. 36

Vermeenende dat deze gemeente, onder die welke by aan
 Afschryfing van de Hooge Raad van Adel van den 22 January
 jongstl. geindereerd in de Staats Courant N° 10, tot Confirmatie
 en Registratie nummer tot dus verre in gebruik zijnde Wapen
 opgeroepen worden, begrepen is. Hebbende hier ter Volle-
 ring aan Art: I van gezegde aanschryfing de aftekening
 van het Wapen dezer gemeente, te weten te soegen, zijnde
 St. Martin, van Patroon van de Gilden of Sintthierje,
 komende Wy des Wegens geen opgaten van dezelfde oorsprong
 of die tot de Verkynging betrekking hebben, doen als zijnde
 dezelfde alhier van den jare 1605 in gebruyke, Verzoekende
 uwerhande Confirmatie en Registratie ten Eynde vande selve
 zoo als Voorheen tot Stating van Verdanninge attens of eestralen
 die vande Competentie der Burgemeesteren, gebruyke
 mogen maken.

Den Burgemeester van
 Donneden
 J. Keunen

Oran zyne Excellentie
 De Heer Gouverneur der
 Provincie Brabant

VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelven verleend, bij besluit van den 20ten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de *Gemeente Dommelen (provincie Brabant)*
ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

Gemeente Dommelen
Gedaan in 'SCRAVENHAGE den 10 November 1819.

A. H. Houtart
TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD.

C. H. Secretaris.

KRONIEK VAN DE KEMPEN

Sekretariaat: Wilhelminapark 8 - 5554 JE Valkenswaard - Tel. 04902-13808 - Als de Kroniek u lief is: Bankrek. nr. 12.23.35.163

„Uit Historie & Volksleven„

Van Zingen & Speule

De kwaaië vrouw

vrienden 'k wil u eens doen weten
hoe het in mijn huwelijk gaat
't is een huwelijk dat met reden
meer dan vreeslijk tegenstaat
ge weet ik ben er bij mijn kuitlen
lang al mijne huisplaats moe
kon ik maar mijn vrouw verkopen
graag gaf ik duizend gulden toe

dertig gulden geef ik week'lijks
zonder korting aan mijn vrouw
daarbij moet ik dan nog trekken
nacht op nacht aan 't wiegetouw
doe ik 't niet dan krijg ik spoedig
op mijn fahie met de lang
of zij zet haar scherpe nagels
op mijn neus of rechterwang

luiers die heel vuil bespuwd zijn
moet ik spoelen voor mijn vrouw
of zij slaat mij dat het een lust is
met een stevig eindje touw
of zij vloekt gelijk een voerman
alle duivels uit de hel
of uit verregaande kwaadheid
springt zij bijna uit haar vel

ik werk voor haar tot aan den avond
en begin reeds 's morgens vroeg
maar wat zij mij geeft te eten
dat is slecht en nooit genoeg
meestal gort gekookt in water
zonder boter zonder stroop
wiltte bonnen zonder spekvet
zonder jus of zure kool

ach des morgens en des avonds
dikwijls is mijn honger groot
krijg ik maar een twee-centis-broodje
of een sneetje roeggebrood
mijn ontbijt en avondeten
vrij beroerd als men het ziet
moet ik immer droog gebruiken
kaas of boter krijg ik niet

vees of spek ben ik lang vergeten
't wordt mij nooit meer voorgezet
daarom wordt ik ook zo mager
ik die eertijds was zo vet

Handen

Vrienden, 'k wil u eens doen horen, hoe het in mijn
huwelijk gaat. 't Is een huwelijk dat met reden
meer dan vreeslijk tegenstaat. Ge weet ik ben er
bij mijn kuitlen lang al mijne huisplaats moe. Kon ik
maar mijn vrouw verkopen. Graag gaf ik duizend gulden
toe.

Gezongen door Drieka van Brussel te Lierop. Dit lied, afkomstig van de
Rotterdamse markt, dat ook in onze streken gekend was, vond toch zijn
grootste verspreiding in het oostelijk deel van de Kempen en in de Peel.
Daar tekende ik het o.a. op in Deurne, Liessel, Lierop en Heusden. Het
vertelt het een en ander over het eten en de mode, maar ook over de 'baas'
in het gezin. Volgens Mart Seijkens uit Liessel werd er na elk couplet het
volgende refrain gezongen:

Liesel

En 't is gedaan, het is gedaan, het is gedaan
om zo te trouwen om zo te trouwen en 'k wou nog
liever de koning dienen gaan.

Voor aanvulling, op- of aanmerkingen:
Harrie Franken, Weebosch 133, Bergeijk, telefoon 04974-1485

Het wapen van de voormalige gemeente Dommelen

Historisch gezien is Dommelen een
jong dorp. De vroegste vermelding
kan via archivalia worden bepaald
op vóór 1298 (de kerk) en de oudste
exacte vermelding ligt verborgen in
een persoonsnaam: Godefridus Go-
be van Domelle, die op 9 januari
1311 in een oorkonde optreedt.
Daarna volgt in 1331 de vermelding
van de grenspalen van de gemeen-
schappelijke gronden van Bergeijk
en Westerhoven.

In of kort ná 1312 wordt onder Dom-
melen een leengoed van de hertog
van Brabant genoemd: 12 bunder
land en beemden, een hofstad en
een (water)molen met vissersij. Dit
leengoed was gelegen aan de weg
van de kerk naar de watermolen.
Dateert de oudste vermelding van
het kerkgebouw van vóór 1298, van
een parochie is voor het eerst sprake
circa 1340. De kerk van Dommelen
is een dochterkerk van de kerk van
Bergeijk en behoorde tot het
dekenaat Hilvarenbeek. De kerkpa-
tron is Sint Martinus. In 1569-1571
is sprake van een kerk met kerkhof en
klokhuis.

Dommelen behoorde tot de sche-
penbank, de cijnskring en het gruit-
gebied van Eersel en is dus ver-
moedelijk in 1203 aan de hertog van
Brabant gekomen, toen deze het
rechtgebied van de Kempen ver-
wierf.

Samen met Bergeijk, Westerhoven,
Riethoven, Borkel en Schaft gaat
Dommelen vanaf 1460 tot de herto-
gelijke schepenbank van Bergeijk
behoren. Deze situatie blijft bestaan
tot mr. Hubrecht van der Clusen,
heer van Waalre, Valkenswaard en
Aalst op 18 juli 1561 de hoge, mid-
delbare en lage heerlijkheid van
Dommelen, met de warande, voor
290 pond koep 'in pandschap tot
een vol leen'. Daarnaast komt Van
der Clusen in het bezit van het hier-
voor genoemde Brabantse leen-
goed, dat in 1569 wordt omschreven
als: huis, schuur en klein huisje, met

de korenmolens en (onder Valkens-
waard) de oliemolens, beide gele-
gen op de Dommel, alsmede lande-
rijen.

Door de verpanding van de heerlijk-
heid in 1561 werd Dommelen uit de
schepenbank van Bergeijk gelicht
en kreeg het dorp een eigen sche-
penbank. Dat bleef ook zo toen de
heerlijkheid in 1658 werd 'gelost'
door de Staten-Generaal.

Het oudst bekende zegel van de
Dommelse schepenbank hangt aan de
oorkonde van 15 april 1578 en
toont ons binnen het randschrift Sint
Martinus te paard en het familie-
wapen Van der Clusen: in het eerste en
vierde kwartier in zwart drie ge-
stengelde en gebladerde eikels van
goud en in het tweede en derde
kwartier in blauw drie gouden ster-
ren.

Het zegel van 1602

In 1602 wordt een nieuw zegelstem-
pel gesneden met een identieke
voorstelling als het eerste en met
het randschrift: S. SCABIN. DE. DOM-
MELE. 1602.
Het stempel van 1602 blijft (met on-
derbreking in de Bataafse en Franse
tijd) tot 1815 in gebruik. In de Franse
tijd werd met zekerheid een stem-
pel met de gekroonde adelaar ge-
bruikt.

Naar aanleiding van de oproep van
de Hoge Raad van Adel in de Staats-
courant van 5 januari 1815, schrijft
burgemeester J. Keunen op 8 maart
van dat jaar aan de gouverneur der
provincie dat hij een aftekening van

het wapen van de gemeente toe-
zendt, voorstellende 'St. Martin, den
patroon van de Gilde of Schutterij'.
Over de oorsprong van het wapen
kan hij geen andere mededeling
doen dan dat het wapen vanaf 1605
in gebruik is geweest. Hij verzoekt
dan ook bevestiging van dit wapen.
Dat de burgemeester 1605 i.p.v.
1602 las is niet zo verwonderlijk on-
dat de 2 in het randschrift staat ge-
schreven als een Z.

De Hoge Raad van Adel bevestigt
op 10 november 1819 de gemeente
Dommelen in het bezit van het vol-
gende wapen: zijnde een schild van
lazuur, beladen met St. Maarten van
goud.

Waarom de gemeente pas op 10 no-
vember 1819 in het bezit van het wa-
pen werd bevestigd en niet op 16
juli 1817, zoals zovele andere, is niet
bekend. Andere brieven buiten ge-
noemde brief van 8 maart 1815 zijn
immers niet bekend. Waarom het
gemeentewapen van 1819 slechts
de Heilige Martinus vertoont en niet
het wapen Van der Clusen blijkt uit
de afdruck die de burgemeester in
1815 toezond: deze was zo slecht dat
iemand zonder kennis van de lokale
situatie hier geen duidelijke afteke-
ning van kon maken.

Het gemeentewapen 1819-1933

Het gemeentewapen van Dommelen
is vervallen op 1 januari 1934,
toen deze gemeente met Valkens-
waard en Borkel en Schaft werd sa-
mengevoegd tot de huidige ge-
meente Valkenswaard.

J.Th.M. Melssen
Streekarchief Zuidoost-Brabant

Van aauwbëtte tot zwiemele

bliëke

Sit se wir ächter de heg te bliëken?
De 'ze' in deze vraag wordt gewoon-
lijk 'n bliëk, nen bliëkerd en soms
ook wel 'n bliëkbakkes genoemd.
Het zijn aanduidingen voor iemand
die erg nieuwsgierig is en die alles
graag met aandacht afkijkt. Anders
dan nieuwschierrege of gaope ge-
beurt bliëke stiekem bijvoorbeeld
van achter het gordijn. Ook in het
voorbijgaan wil zönen bliëkerd nog
wel eens erges binnebliëke. Bliëke
wordt in het algemeen als hinderlijk
ervaren: de bliëki altè! In het Ne-
derlandse van nu is het woord onbe-
kend. Het zal wel samenhangen met
'blik', 'oogopslag' en met het werk-
woord 'blikken' of 'een blik slaan op'.
In het oudere Nederlands beteken-
de dit werkwoord ook 'lonken' of
'wellustige steelse of zijdelingse
blikken toewerpen'. Met dit steelse
of zijdelingse kijken komen al aardig
in de buurt van ons bliëke.

boetse

Zne kop of z'n kúpke boetse wil zeg-
gen 'z'n hoofd stoten'. Het woord
boetse hoort thuis in de kindertaal.
Het heeft natuurlijk met het Ne-
derlandse 'botsen' te maken, maar ook
met het dialectwoord butse 'kneu-
zen' of 'stuteren'. We vinden boetse
terug in boetsembol of boetsebülle-
ke, woorden voor 'hoofd'. Dergelijke
kindertaalwoorden zijn tegenwoor-
dig niet erg populair meer bij de
dialectgebruikers. Vooral vrouwen
blijken een hekel te hebben gekre-
gen aan woorden als tètè voor
'dankjewel' en ne woef voor 'een
hond'. Uit onderzoek wordt duidelijk
dat ze deze woorden meestal nog
wel kennen maar ze niet meer wil-
len gebruiken. Ze zeggen hiermee
te willen vermijden dat hun kinde-
ren of kleinkinderen allerlei dingen
meer dan eens zouden moeten le-
ren. Eerst (nen)loetoet en later nog
eens nen autoow of 'een auto'. Op-

vallend is dat ze dit bezwaar niet
voelen bij de 'gezellige' dialect-
woorden als birte of houdoe. Het
gebruik van het dialect past blijk-
baar het beste bij de omgang met
ouderen.

Cor Hoppenbrouwers

Voor vragen en opmerkingen. Mid-
delhorsterweg 8, 9751 TE Haren.

Klökseke

Ik zag 'n klökseke
in 't gras
de van erremoei
an 't hùie was

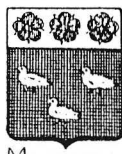
't Lüënd klökseke
dee z'n best,
mer 't hùde,
vur 't allerlèst.

't Groeide zomèr
langs ne slóot,
nog krèk in lève,
krèk nie dóót.

Stil ben ik toen
mer durgegán.
Ik heb 'r ok
án meegedán.....

Frans Hoppenbrouwers

FAMILIEWAPENS

Meeuwen (Nijl)
Brab sept

Meeuwen (Nijl)
Brab sept

Meeuwen (Nijl)
Brab sept

Mens (Nijl)
Brab sept